

ПРОГРАМА ПСИХОЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНЯТ

«ВЕСЕЛА КАРУСЕЛЬ»

Автор програми та керівник гуртка
Левковець Леся Василівна

ВСТУП

*Необхідно розвивати у дітей здатність дивуватися та пізнавати,
вміння знаходити вихід з нестандартних ситуацій, бути спрямованим
на відкриття нового й усвідомлювати свій досвід.*

Е. Фром

Життя дошкільника характеризують відносна свобода, відсутність серйозних обов'язків, любляче та турботливе ставлення до нього оточення. Взаємини з дорослими й однолітками малюк будує, як правило, на інтимно-емоційних контактах. Знання, дії, здібності мають загальний характер, а не конкретно спрямовану мету.

Дошкільна педагогіка — галузь педагогіки, що вивчає закономірності виховання дітей дошкільного віку. Вона спирається на основні положення загальної педагогіки, дуже тісно пов'язана з дитячою психологією, з загальною та віковою анатомією та фізіологією. Залежно від терміну початку шкільного навчання дошкільне виховання в різних країнах охоплює дітей віком 3–7 років.

Дошкільник здатний орієнтуватися в назвах і специфічних проявах основних емоцій людини: інтересу, радості, подиву, горя, гніву, огиди, презирства, страху, сорому, провини. Він встановлює зв'язки між життєвими подіями, переживаннями людини та виразами її обличчя, поведінкою. Дитина стає сприйнятливішою до власних переживань і станів, адекватно реагує на слова, дії, вчинки інших людей, може стримувати свою імпульсивність і агресію.

Інтереси й уподобання дошкільника стають більш визначеними. Він виявляє такі складні переживання, як симпатія й антипатія, ревності та заздрощі, любов, відчуття прекрасного та комічного тощо.

У старшому дошкільному віці дитина визначає для себе так звану *референтну групу* людей і таких, до кого дитина ставиться *байдуже*. Формується елементарна система цінностей, визначаються пріоритети в діяльності — ігровій, трудовій, пізнавальній, комунікативній. Стає зрозумілим, які життєві тенденції домінують у дитини — прагнення реалізувати свої здібності, активно заявити про себе чи залишитися в тіні, непоміченим.

Даються ознаки такі «втрати» особистісного становлення, на які важливо своєчасно звертати увагу (прояви знервованості, тривоги, депресії, деякі фобії тощо).

Програма «Весела карусель» призначена для занять з дошкільнятами 5–6 років у позашкільному навчальному закладі. Її мета — сприяти своєчасному й ефективному розвитку найважливіших психічних процесів, від яких залежить становлення творчої активності дитини, покращення її соціальної адаптації. Окремі блоки програми спрямовані на розвиток пам'яті, уваги й уяви, здатності переживати, співпереживати та адекватно виражати свої почуття.

Комплекс засобів, представлений у програмі, має на меті сприяти формуванню емоційної зрілості дітей, зменшенню тривожних і агресивних реакцій у їхній поведінці.

Важлива умова успіху у вихованні дітей — нерозривний зв'язок між суспільним і сімейним вихованням, тісна взаємодія вихователів і батьків.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма «Весела карусель» узгоджена з такими документами, як «Програма діяльності та розвитку КПДЮ», «Положення про діяльність ВРПО», які, у свою чергу, узгоджені з державними документами про освіту.

Освітня концепція програми спирається на «Базову програму розвитку дитини дошкільного віку», а саме на сучасне уявлення про актуальність і вікові можливості емоційно-ціннісного розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Місія програми: сприяти формуванню емоційної зрілості, що виявляється в певній емоційній стійкості дитини, її здатності адекватно реагувати на ситуації та події, орієнтуватися в настроях і станах інших людей, контролювати власну емоційну поведінку, утримуватися від імпульсивних проявів.

Пріоритетні засади програми

- **Принцип власної активності.** Основне призначення дорослого — допомогти дошкільнику *жити власними силами*, в гармонії з довкіллям і з собою як активному суб'єктові.

- **Принцип стратегічності.** Програма не прописує покрокових дій або жорстких і обов'язкових правил виконання завдань; вона є важливим *орієнтиром* до майбутньої організації ефективного життєвого простору «Я» (зокрема для самостійних дій дітей і батьків).

- **Принцип закладання життєвої компетентності.** Розвиток досвіду, який допоможе дошкільникові розв'язувати проблеми в незвичних умовах, отримувати нову інформацію, вчитися бути мобільним, діяти адекватно, конструктивно, ефективно в різних життєвих ситуаціях.

Основна мета програми

Mini: своєчасно почати формування в малят умінь і навичок ефективної емоційно-комунікативної поведінки.

Maxi: допомогти дошкільнику віднайти баланс (узгодженість) між життєво необхідними знаннями, вміннями й навичками та його особистими потребами, інтересами, бажаннями, прагненнями, планами тощо.

Робочі завдання програми (за структурою занять)

А. Інформаційно-мотиваційні:

- розширити знання дітей про наявність у людини позитивних і негативних емоцій (радість, вдячність, подив, інтерес, смуток, сором, страх, гнів);
- розширити знання дітей про фізичні прояви позитивних і негативних емоцій: мімічні, сенсорно-рухові, звукові тощо;
- ознайомити дітей з призначенням емоційних виразів у спілкуванні з іншими особами (наприклад, між дітьми та дорослими);
- ознайомити дітей з наслідками невміння адекватно виражати, передавати свої емоції;
- спонукати дітей розпізнавати різницю між почуттями та вчинками.

Б. Навчальні:

- навчати дітей розрізняти, розпізнавати, розділяти й адекватно називати емоційні прояви інших людей у своєму оточенні;
- навчати дітей адекватно реагувати на емоційний стан іншої людини;
- навчати прийомам знаходження спільних рішень у конфліктних ситуаціях;
- навчати прийомам ініціативного встановлення контактів з різними людьми (однолітками, старшими дітьми, з дорослими, літніми людьми тощо).

В. Розвивальні:

- розвивати в дітей дрібну моторику рук;
- розвивати здатність усвідомлювати й адекватно виражати власні емоції;
- розвивати власну адекватну самооцінку;
- розвивати емпатію як здатність розуміти емоційний стан іншої людини та вміння співчувати іншим людям.

Г. Виховні:

- виховувати самоусвідомлення «Я» та «Ми» (доброзичливе ставлення до оточення);
- виховувати повагу до стану й інтересів інших людей;
- виховувати бажання взаємодіяти з іншими людьми.

Д. Організаційно-психотерапевтичні:

- забезпечувати умови для зняття надмірного емоційного напруження, скутості, збудження та тривожності вихованців;
- сприяти вдосконаленню конструктивної поведінки вихованців;
- сприяти ауторелаксації вихованців, навчити їх знімати психом'язове напруження;
- сприяти розвитку пам'яті, мислення, зосередженості, уяви, стійкості та концентрації уваги;
- сприяти розвитку комунікабельності;
- сприяти поширенню знань про довколишній світ;
- сприяти збагаченню активного словникового запасу вихованців.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ

Таблиця 1. ЗАГАЛЬНИЙ ЗМІСТ ПРОГРАМИ

(для зручності планування розділи програми позначені символами за ключовим словом)

Код	Модулі програм и	Підрозділи програми		
		Завдання	Засоби формування	Форми організації
«Т»	Я та моє тіло	Здолати замкненість, пасивність, скутість дитини; сприяти її руховій розкутості	М'язове розслаблення та рухова активність; рухливі ігри, вправи, етюди; фізичні та дихальні вправи (під музику)	Розминки й танцювальні імпровазації (тематичні) на заняттях і вдома. Тренінг релаксації та саморе- гуляції

«М»	Я та моя мова	Розвивати мову жестів, міміки та пантоміміки	Упізнавання стану за піктограмами; бесіди-загадки «Як спілкуватися без слів»: пантоміми та мімічні вправи, інсценування типових станів	Вправи: «Іноземець», «Через скло», «Покажи казку», «Зіпсований телефон», «Дзеркало». Етюди та рольові ігри
«Е»	Я та мої емоції	Ознайомитись із емоціями людини (власними й інших людей); формувати вміння адекватно виражати свої емоції	Емоційні розповіді (зміни сюжетної лінії). Художні практики з музичним супроводом («Музика й емоції»). Впізнавання змін настрою (з піктограмами)	Вправи: «Мімічна гімнастика». Ігри-загадки: «Відгадай настрій». Етюди: «Малюємо настрій». Рольові ігри: «Малюємо музику». Вдома: «Щоденник настрою»
«Я»	Я та Я	Розвивати увагу дитини до своїх почуттів та переживань	Етичні бесіди: «За що мене можна похвалити (любити)?», «За що мене можна посварити?». Тести-спостереження (самооцінка)	Бесіди-загадки (тематичні). Вправи: «Хто я?». Етюди: «Я в різному оточенні: в сім'ї, в минулому, зараз» тощо
«І»	Я й інші	Формувати розуміння індивідуальності інших людей. Формувати навички спільної	Етичні бесіди: «Людські якості, що сприяють і допомагають у спілкуванні». Інсценування ситуацій,	Рольові ігри: «Поводир», «Нові знайомства». Спільна творчість: малювання, ліплення, складання казки, «мандрівка»,

		діяльності, доброзичливе ставлення до чийогось успіху	сумісні дії (від проектування до оцінювання результату роботи)	«виробництво» тощо
«С»	Я та моя сім'я	Сприяти розумінню відносин усередині сім'ї. Формувати тепле ставлення до членів своєї родини; сприяти розумінню себе як повноправного, прийнятого та люблячого члена сім'ї	Тести-малюнки «Моя сім'я». Групове інсценування (контрастні сюжети, музичний супровід, художні ілюстрації)	Рольові ігри: «Домашній фотоальбом» (обговорення персонажів: їхній настрій, вираз облич тощо). Створення нових «життєвих сюжетів» про людей з оточення

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Програма розрахована на дітей старшого дошкільного віку (5–6 років). Заняття проводять двічі на тиждень. Тривалість заняття — дві академічні години. Загальний обсяг річного курсу — 144 години.

Рекомендована кількість дітей у групі — 15. Особливості кожної дитини визначають шляхом діагностування. Тести, бесіди, спостереження мають визначити стан емоційно-вольової, пізнавальної та комунікативної сфер особистості дитини.

Основні засоби сприяння психоемоційному розвитку дитини на заняттях:

- етичні бесіди;
- читання книжок;
- слухання музики різного характеру;
- емоційні розповіді (зміни сюжетної лінії);
- впізнавання та зміни стану за піктограмами;
- пантоміма, мімічні вправи;
- групове інсценування типових станів і ситуацій (контрастні сюжети, музичний супровід, художні ілюстрації);
- сумісні дії (від проектування до оцінювання результату роботи);
- м'язове розслаблення та рухова активність і розкутість;
- рухливі ігри, фізичні та дихальні вправи;
- художні практики (малювання, ліплення з пластиліну, глини, тіста, виготовлення аплікацій, колажів тощо);
- яскраві події в групі за участю батьків або гостей (реальних чи віртуальних);
- створення загального сприятливого емоційного клімату в групі.

Кожне заняття проводять в ігровій формі з використанням різноманітних видів і форм мистецтва. Прагнення дітей до участі в житті дорослих і потребу в спілкуванні з ровесниками реалізують через ігрові ролі та сюжети ігор.

Структура тренінгових занять у даній програмі має такі *функціональні особливості*:

1. Вступний «ритуал вітання» налаштовує дітей на емоційну релаксацію, ігрове спілкування й оптимістичну рефлексію.

2. Ігрова розминка в контексті рухового змісту заняття.

3. Основна частина заняття: діагностично-проективна бесіда, вправи (групові, парні або індивідуальні), рольова гра (з коментарем або самооцінкою та рейтингом успішності).

4. Релаксація (вправи для розслаблення м'язів, «домашні завдання»).

5. «Ритуал прощання» до наступної зустрічі.

Примітка: «ритуали» вітання та прощання покликані згуртувати дітей, викликати соціальні почуття єдності та сформувати комунікативні навички. Основний ефект «ритуалу» — гармонія між біологічними та психологічними ритмами, націлювання малят на певні дії, на бадьорий початок діяльності, а також на позитивне завершення діяльності.

Таблиця 2. ЗВЕДЕНА ТАБЛИЦЯ МОДУЛІВ
З РОЗПОДІЛОМ НАВЧАЛЬНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА РІК

Код	Модулі програми	Кількість годин		
		Теорія	Практика	Всього
	Вступне заняття	1	1	2
«Т»	Я та моє тіло	6	10	16
«М»	Я та моя мова	4	10	14
«Е»	Я та мої емоції	14	42	56
«Я»	Я та Я	2	12	14
«І»	Я й інші	10	16	26
«С»	Я та моя сім'я	2	12	14
	Підсумкове заняття		2	2
	Разом	39	105	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Модуль 1. Я ТА МОЄ ТІЛО (16 годин)

(індивідуальні особливості фізичного розвитку дитини)

Тема 1. Давайτε познайомимосся (2 години)

Знайомство. Правила в групі. Ігри на знайомство. «Моє ім'я», «Здрастуйте, очі, носик, вушка, ротик, ручки, ніжки», «Зроби, як я», «Усмішка по колу», «Скажи приємне слово», «На прощання говори “до побачення”».

Тема 2. Створити позитивний клімат у групі (2 години)

Привітання «Заспіваємо ім'я». Розвивальні ігри: «Що в мене є», «Це моє», «Запам'ятай своє місце», «Хто де живе», «Що в мішечку?». Діагностика «Визначення рівня розвитку дрібної моторики рук» (гра з м'ячами за правилами). Спільний танок.

Тема 3. Встановити позитивний емоційний контакт між дітьми (2 години)

Ігри «Ім'я хором», «Здивування», «Салют». Релаксація «Я — вітер».

Тема 4. А ось і Я (2 години)

Автопортрет. Гра «Ласкаве ім'я». Гра «Я дуже хороший». Розвивальні ігри «Знайди іграшку», «Який Я?», «Запам'ятай малюнки». Малюнок «Який Я?».

Тема 5. Подорож у чарівний осінній ліс (2 години)

Ігрові вправи «Заспіваємо ім'я», «Ручки — гілочки, а ніжки — стовбур...», «Пори року». Розвивальні ігри «Що нам осінь дарує?», «Я — дерево», «За що я люблю осінь». Малюнок осіннього дерева.

Тема 6. Розвиток усвідомлення своїх рухів, володіння своїм тілом (2 години).

Ігрові вправи «Скажи приємне», «Я расту, я змінююсь». Гра «Спляче кошеня», «Знайди такий самий предмет», «Літає — не літає», «Зайчик-хвастун».

Тема 7. Космічні мандри. Подорож до далеких галактик (2 години)

Ігри «Ім'я хором», «Космос», «Склади малюнок», «Ехо», «День і ніч». Рухлива гра «Як я був на Марсі». Сенсомоторика. «Вчимосся малювати двома руками».

Тема 8. Підсумкове заняття (2 години)

Закріплення комунікативних навичок. Гра «Чарівна країна дитинства». Робота з манкою «Острів дитинства». Аплікація з манки.

Модуль 2. Я ТА МОЯ МОВА (14 годин)

(розвиток мови жестів, міміки та пантоміміки)

Тема 1. Навчити дитину ввічливо звертатися (2 години)

Ігри-вітання «Ім'я долоньками», «Ім'я по колу». Ігри для розвитку уваги, сприйняття, пам'яті, мислення, мовлення, емоційної розкнутості. Ігри «Покажи — не говори», «Повтори за мною», «Чарівні перетворення», «Як ми стали звірами».

Тема 2. Сформувати вміння усміхатися іншій людині, відчувати радість від усмішки (2 години)

Ігрові вправи «Подаруй усмішку». Розвивальні ігри «Дзеркало», «Чарівний мішечок».

Тема 3. Засвоїти форми звертання до когось. Навчити дитину ввічливо звертатися (2 години)

Ігри «Похвали сусіда», «Йди, злість, іди», «Сонячний зайчик», «Чарівні слова», «Будь уважний».

Тема 4. Подаруй радість оточенню (2 години)

Ігри «Зроби, як я», «Фотографія», «Так! Ні!», «Виклади від більшого до меншого», «Знайди відмінності», «Посмішка по колу».

Тема 5. Подорож до країни Добра, Любові та Щастя (2 години)

Вправи на вираження почуттів за допомогою міміки та жестів, прояв позитивних емоцій, розвиток уваги, мислення. Малюнок Чарівної Країни. Малюнок «Кульки різнокольорові».

Тема 6. Школа ввічливості (2 години)

Вправи на закріплення знань про поведінку з однолітками та старшими. Ігри «Клубочок», «Подаруй тепло свого серця». Казка «Про крихітку Єнота». Вправа «Посмішка по колу». Співаємо пісеньку Єнота та даруємо посмішку сусіду.

Тема 7. Свято «Новорічні каруселі» (2 години)

Ігри та забави для дорослих і дітей з новорічними сюрпризами та подарунками.

Модуль 3. Я ТА МОЇ ЕМОЦІЇ (56 годин)

(розуміння власних емоцій та вміння їх виражати)

Тема 1. На що схожий мій настрій (2 години)

Вправи «Мімічна гімнастика», «Азбука настрою», «Чарівний мішечок», «Чотири стихії», «На що схожі хмарки». Техніка малювання монотипія.

Тема 2. Розвиток пам'яті, сенсомоторики, вміння виражати свій настрій через малюнок (2 години)

Вправи «Покажи, який у тебе настрій», «Пливу, біжу, їм, граюсь...», «Посварились, помирились». Артикуляційна зарядка. Намалюй свій настрій.

Тема 3. Наші емоції (2 години)

Розвивальні вправи «Сонячний день — похмурий день», «Добрий-злий гном», «Відгадай емоцію». Казка про добро і зло.

Тема 4. Де живуть емоції? (2 години)

Вправи на розвиток умінь розпізнавати та виражати емоції. Гра «Я — сніжинка, я — краплинка». Казка «Сніжинка». Обговорення казки. Малюнок сніжинки.

Тема 5. Світ моїх емоцій (2 години)

Вправи на підвищення рівня самоконтролю емоційного стану. Складання казки «Де живуть мої емоції?». Малюнок «Одягни чарівника».

Тема 6. На що схожа твоя тривога? (2 години)

Вправи на зняття психологічної напруги та подолання тривожності. Релаксація «Казковий ліс». Малюнок «Моя тривога».

Тема 7. Набуття навичок зниження негативних емоцій (2 години)

Вправи на корекцію агресивності «Я злюсь, а значить я киплю», «Я злий, коли...». Казка «Про маленький Вулкан». Малюнок «Мій вулкан». Розповідь про свій вулкан.

Тема 8. Емоція радості (2 години)

Розвиток вміння правильно виражати це почуття. Прийоми, як ділитися радістю з іншими. Вправи «Закінчи речення», «Скажи ведмедику добрі слова», «Збираємо хороші слова». Робота з казкою «Необхідна річ». Малюнок «Моя радість».

Тема 9. Розвиток уміння правильно виражати радість (2 години)

Ігри «Поділись радістю», «Посміхнись по колу». Вправа «Радість можна передати поглядом». Казка «Про крихітку Єнота». Обговорення казки та малюнок за темою.

Тема 10. Що таке страх і тривожність (2 години)

Вправи на запобігання та корекцію страхів. Етюд «Я — чарівник». Розмальовуємо халат чарівника за його настроєм.

Тема 11. Барви веселки — барви настрою (2 години)

Закріплення знань про кольори веселки, про емоції. Розвиток пам'яті, уваги, моторики рухів, уміння відчувати настрій людей, які перебувають поруч, розвивати творчість, фантазію, здатність до емпатії. Малюнок «Мій настрій».

Тема 12. Азбука настрою (2 години)

Вправи на розвиток пам'яті та уваги, вміння керувати своїм настроєм.

Прогулянка в літо. Навчання дітей засобам саморозслаблення, зняття психоемоційного збудження. Психогімнастика «Гра з камінцями».

Тема 13. Мова почуттів (2 години)

Вправи на розвиток емоційної сфери та формування навичок відповідального ставлення до свого психічного здоров'я. Малюнок «Як уникнути негативних почуттів».

Тема 14. Почуття любові в нашому житті (2 години)

Робота з казкою за темою. Ігри «Що я люблю?», «Як я вмію любити?», «Поділися любов'ю». Малюнок «Я люблю».

Тема 15. Поняття доброзичливості (2 години)

Як бути доброзичливим. Розвиток уміння бути доброзичливим. Прийоми вираження доброзичливого ставлення до інших людей. Вправа «Комплімент».

Тема 16. Поняття доброти та милосердя (2 години)

Казка за темою. Вправи «Я бажаю добра...», «Чисте серце». Обговорення казки. Інсценізація розповіді.

Тема 17. Почуття суму (2 години)

Вправи «Закінчи речення», «Коли я сумую». Робота з казкою «Про котика Ваську». Малюнок «Мій сум».

Тема 18. Почуття страху (2 години)

Вправи «Закінчи речення», «Перукарня», «Покажи страшилку». Робота з казкою «Темноляндія».

Тема 19. Подолання страху (2 години)

Вправи «Конкурс страшилок», «Чужі малюнки», «Придумай смішний кінець». Робота з казкою.

Тема 20. Щоби страх перемогти, з ним треба подружитись (2 години)

Вправи «Картинна галерея», «Злякати по-різному», «Страшна-смішна маска». Робота з казкою.

Тема 21. Почуття гніву (2 години)

Поняття гніву, вправи на вміння керувати гнівом. Вправи «Закінчи речення», «Мої історії», «Посварились, помирились». Робота з казкою «Про хлопчика, який усього боявся і тому бився».

Тема 22. Почуття образи (2 години)

Вправи «Закінчи речення», «На що я ображаюсь?». Робота з казкою. Малюнок «Папуга».

Тема 23. Почуття агресії (2 години)

Як керувати агресією. Вправи «Вибиваємо пил», «Я злюсь, а значить я киплю», «Йди, злість, іди», «На що схожа моя злість». Малюнок «Моя злість».

Тема 24. Я — фантазер (2 години)

Вправи «Чарівний компот», «Царівна Несміяна», «Чарівна паличка». Аплікація «Моя фантазія».

Тема 25. Фантазії чи брехня (2 години)

Вправи на розвиток креативних здібностей. «Що було б, якби...», «Брехливі поради», «Асоціації».

Тема 26. Казкове місто, в якому живуть будиночки-емоції (2 години)

Методики на дослідження психоемоційного стану дитини. Малюнок «Місто емоцій».

Тема 27. Ми різні та однакові водночас (2 години)

Вправи на розвиток уміння розуміти іншу людину. Вправи «Зірочка», «Джунглі». Спільна аплікація-малюнок «Наші веселі долоньки».

Тема 28. Підсумкове заняття «Ми — чарівники» (2 години)

Сюжетна гра «День ввічливості та добра».

Модуль 4. Я ТА Я (14 годин)

(особистісні характеристики дитини)

Тема 1. Яка я квітка (2 години)

У царстві квітів. Яка квітка в нас найкраща? Вправа «Перекличка-плутанина». Етюд «Квітка». Ігри «Не пропусти рослину», «Пригадай, не дивлячись». Релаксація «Яка я квітка?». Малюнок «Моя улюблена квітка».

Тема 2. Моя самооцінка (2 години)

Вправи на розвиток рішучості та готовності до сміливих вчинків. Вправи «Росточок під сонцем», «Я дуже хороший».

Тема 3. Я — людина (4 години)

Розвиток комунікабельності. Ігри та вправи на розвиток соціальної впевненості.

Тема 4. Мої добрі справи (2 години)

Сформувати позитивне ставлення дитини до оточення, розуміння морально-етичних вчинків. Етюд «Чарівний сон». Казка за темою. Малюнок «Мій найщасливіший день».

Тема 5. Я — дерево (2 години)

Етюд «Подорож чарівним лісом». Обговорення та малюнок «Я — дерево».

Тема 6. Підсумкове заняття (2 години)

Вправа-самопрезентація «А ось і Я». Спільний малюнок «Наші долоні, як весняні листочки».

Модуль 5. Я Й ІНШІ (26 годин)

(комунікація в соціальній спільноті)

Тема 1. Школа дружби (2 години)

Ігрові вправи «Паровозик», «Похвали сусіда», «Переплетені лінії», «Пригадай своїх друзів», «Кулачки», «Друг — це...». Казка «Як дружили звірі в лісі».

Тема 2. Дружба починається з усмішки (2 години)

Поняття «дружба». Вправи на розвиток комунікативних здібностей. Взаємодія в колективі. Створення колективного малюнка «Ми — одна команда».

Тема 3. Допоможи другу (2 години)

Вправи на розвиток мислення, сприйняття, емоційну емпатію та відгук на потребу інших. Вправи «Хто сказав “Дякую”», «Справжній друг — це...». Казка «Про зле Левеня та друзів».

Тема 4. Птахи відлетіли (2 години)

Пернаті друзі. Розвивальні ігри «Птахи», «Де чия мама?», «Згадай», «Гуси-гуси, га-га-га...».

Тема 5. У гостях у Капітошки (2 години)

Встановлення соціальних контактів. Вправи й ігри на розвиток групової взаємодії, навичок спілкування. Перегляд мультфільму про Капітошку. Гра «Чи вмію я дружити». Вправа «Якби я був Капітошкою». Співаємо разом пісеньку Капітошки та малюємо його портрет.

Тема 6. Труднощі у відносинах з друзями (2 години)

Ігри «Хто сказав “Няв”», «Хто сказав “Вибач”». Робота з казкою. Обговорення та малюнок за темою.

Тема 7. Сварка та бійка (2 години)

Вправи «Дзеркало», «Я знаю одного хлопчика», «Придумай кінець».

Тема 8. Ми вміємо діяти разом (2 години)

Вправи на перевірку згуртованості групи та колективізм, ігри. Спільний колаж.

Тема 9. Унікальність мого внутрішнього світу — унікальність твого внутрішнього світу (2 години)

Малюнок «Моя маленька країна — твоя маленька країна».

Тема 10. Ми різні та однакові водночас (2 години)

Як просити про допомогу та допомагати іншим. Вправи «Чарівні слова», «Допоможи мені».

Тема 11. Поважаємо один одного (2 години)

Вправа на розвиток толерантності та поваги до інших «Змагання».

Тема 12. Я вмію домовлятися з людьми, я вмію розуміти іншого (2 години)

Вправи «Передай почуття», «Знайди собі пару», «Збери малюнок».

Тема 13. Підсумкове заняття (2 години)

Спільна робота в групі.

Модуль 6. Я ТА МОЯ СІМ'Я (14 годин)

(сприяти усвідомленню дитини себе як повноправного, прийнятого та люблячого члена родини)

Тема 1. Моя сім'я (2 години)

Ігри «Я дуже добрий», «Гніздечко», «Гойдалка», «Коло, трикутник, квадрат», «Доторкнись до...», «Хто тут ховається», «Що переплутав художник», «Що є у...». Малюнок «Моя сім'я з геометричних фігур». Діагностика за проективною методикою «Моя сім'я».

Тема 2. Мій дім (2 години)

Розвивальні вправи «Де чий будиночок», «Найспритніший», «Моє — наше», «Я зробив справу добре», «Допоможи мамі», «Мої обов'язки в сім'ї». Малюнок «Мій дім».

Тема 3. У гостях у Попелюшки (2 години)

Вправи на формування працелюбності, турботливості, взаємодопомоги. Робота з крупами «Відділи гречку від рису». Вправи «Яку кашу я люблю?», «Що мені подобається робити вдома з матусею». Казка «Попелюшка». Аплікація з круп.

Тема 4. Школа милосердя та доброти (2 години)

Вправи на формування таких рис характеру, як турбота про близьких, милосердя. Гра «Я добрий». Етюд «Перевтілення». Аплікація за темою.

Тема 5. Ви та Я — ми сім'я (4 години)

Вправи на виявлення труднощів поведінки вдома та їх корекція. Вправи «Відтвори предмет, ситуацію», «Різні долоньки», «Золота рибка». Малюнок «Моя сім'я».

Тема 6. Підсумкове заняття (2 години)

«Наше дитинство — найкраща пора» — випускний для дітей гуртка «Весела карусель».

МОНІТОРИНГ УСПІШНОСТІ ВИХОВАНЦІВ

Сучасна «Базова програма розвитку дитини дошкільного віку» орієнтує батьків і педагогів не на безпосередню підготовку дітей до навчання в школі, а на розвиток їх здібностей.

Розроблений у програмі *«портрет дошкільника напередодні його вступу до школи»* дає уявлення про міру збалансованості всіх основних характеристик розвитку дитини.

«Портрети» індивідуальні, тому не варто їх порівнювати та намагатися ранжувати за ними дітей. Їхнє призначення — підказати, на що ще треба звернути належну увагу.

За напрямом емоційного розвитку можна орієнтуватися на позитивну динаміку з деяких показників у *поведінці дитини*, зокрема:

- переважають оптимістичне самопочуття, гарний настрій;
- дитина орієнтується в основних емоціях, називає кожну, розуміє власний емоційний стан і стан інших;
- адекватно реагує на різні життєві події, ситуації;
- усвідомлює та може пояснити словами, що спричиняє ту чи іншу емоцію;
- вміє стримувати негативні емоції, контролювати свої почуття;
- знає, як позитивні та негативні переживання впливають на стан і настрій людей;
- сприйнятлива до переживань інших, емпатійна, вносить корективи у власну поведінку відповідно до настрою оточення, намагається бути емоційно суголосною з іншими.

За напрямом соціального розвитку такі показники якості:

- дитина швидко звикає до нових умов життя, добре орієнтується в новому середовищі, пристосовується до його вимог, конструктивно впливає на інших;

- довіряє знайомим дорослим, вільно з ними спілкується, у разі потреби звертається по допомогу;

- налагоджує дружні відносини з приємними однолітками;

- намагається визначати свій статус у колі значущих ровесників, заявляє про свої можливості, демонструє вміння;

- узгоджує свої дії з партнерами у спільній діяльності, вміє домовлятися, укладати угоди, виходити з конфлікту з найменшими затратами зусиль, поводить себе миролюбно;

- поводить себе відповідально, може обґрунтувати свої рішення та вчинки;

- знає межі соціально схвальної, прийнятної та неприйнятної поведінки;

- виважено ставиться до контактів з незнайомими людьми та їхніх пропозицій, утримується від спілкування з «чужими» без дозволу рідних і близьких.

За напрямом морального розвитку такі показники якості:

- дитина знає головні правила моральної поведінки та намагається дотримуватися їх;

- диференціює поняття «добро» та «зло», може дати оцінку відповідним вчинкам (своїм та інших людей);

- толерантна щодо несхожості інших людей, визнає та поважає схожі та відмінні риси людей;

- поводить себе чесно та правдиво щодо інших;

- ініціює допомогу та підтримку всім, хто цього потребує, намагається захистити менших та слабших за себе;

- поводить себе безкорисливо, не розраховує на схвалення морального вчинку авторитетними людьми;

- виявляє турботу про інших, прагне бути корисною для оточення, намагається втішити, заспокоїти;

- вчиняє справедливо, совісно не лише в присутності дорослих, а й за відсутності контролю з їхнього боку;

- схильна до самопокладання відповідальності за когось/щось;

- намагається утримуватися від ревнощів, мстивості, жадібності, заздрощів, зловтіхи, прагнення домінувати над кимось.

Оптимальність у роботі з дітьми передбачає:

- опору на здоровий глузд, принцип доцільності;
- використання елементів інсайту (*осаяння, здогадки, емоційного напруження*);
- залучення дітей до дослідництва й експериментів;
- спонукання дошкільнят до самооцінних і взаємооцінних суджень;
- визнання права дитини на помилку, її самостійне визначення та виправлення;
- збереження дитячої субкультури з її специфікою, територією, атрибутами, нормами співжиття;
- зв'язок з реальним сьогоденням;
- інтеграцію різного змісту та форм діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. керівник О. Л. Кононко. — К.: Світич, 2008. — 430 с.
2. Бреслав Г. М. Емоційні особливості формування особистості в дитинстві / Г. М. Бреслав. — М., 1990. — 144 с.
3. Бурлачук Л. Ф. Психология жизненных ситуаций. Учебное пособие / Л. Ф. Бурлачук, О. Ю. Коржова. — М., 1998. — 263 с.
4. Гамова С. Н. Развитие эмоциональной устойчивости детей // Воспитатель ДООУ. — 2008. — № 10. — С. 15–19. 5. Діти раннього віку в дошкільній установі // Бібліотечка вихователя дитячого садка. — 2008. — № 2. — 104 с.
5. Діти раннього віку в дошкільній установі: [перспективне тематично-календарне планування, сценарії розваг, розробки ігор-занять] // Бібліотечка вихователя дитячого садка. — 2010. — № 5. — 117 с.
6. Діти раннього віку в дошкільній установі: [планування роботи I молодшої групи ДНЗ] // Бібліотечка вихователя дитячого садка. — 2007. — № 10. — 120 с.
7. Киселева М. В. Арт-терапия в практической психологии и соцработе / М. В. Киселева. — М., 2007. — 336 с.

8. Кляйн М. Зависть и благодарность. Исследование бессознательных источников / Пер. с англ. Информационный центр психоаналитической культуры Санкт-Петербурга. — СПб., 1997. — 100 с.
9. Кононенко П. П. Програма виховання дітей дошкільного віку «Українотворець» / П. П. Кононенко, Л. Г. Касян, О. В. Семенюченко: НДІ українознав. — К.: УАІ та Д «Рада», 2008. — 28 с.
10. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг. — 9-е изд. — СПб.: Питер, 2005 — 940 с. (Серия «Мастера психологии»)
11. Миллс Дж., Кроули Р. Терапевтические метафоры для детей и «внутреннего ребенка» / Пер. с англ. Т. К. Кругловой. — М.: Независимая фирма «Класс», 2000. — 144 с. — (Библиотека психологии и психотерапии).
12. Москальова А. Функції та особливості емоційної сфери особистості дитини / А. Москальова. — К., 2003. — 100 с.
13. Про дошкільну освіту: закон України від 11 липня 2001 р. № 2628-III // Відом. Верховної Ради України. — 2001. — № 49. — Ст. 259.
14. Про позашкільну освіту: закон України від 22 червня 2000 р. № 1841-III // Відом. Верховної Ради України. — 2000. — № 46. — Ст. 393.
15. Психологический словарь / Под ред. А. В. Петровского. — М., 1997. — 25 с.
16. Реан А. А. Психология ребенка. Методики и тесты / А. А. Реан. — М., 2007. — 152 с.
17. Руководство практического психолога: Псих. здоровье детей и подростков в контексте психол. службы. Метод. пособие для дет. практ. психологов учреждений образования / Рос. акад. образования, Психол. ин-т; А. Д. Андреева и др.; под ред. И. В. Дубровиной. — 2. изд. — М.: Academia, 1997. — 162 с.
18. Хухлаева О. В. Тропинка к своему Я: как сохранить психическое здоровье дошкольников / О. В. Хухлаева, О. В. Хухлаев, И. М. Петрушина. — М.: Генезис, 2004. — 175 с.
19. Хухлаева О. В. Лесенка радости / О. В. Хухлаева. — М.: Совершенство, 1998. — 160 с.

20.Хухлаева О. В. Практические материалы для работы с детьми 3–9 лет. Психологические игры, упражнения, сказки / О. В. Хухлаева. — М.: Генезис, 2003. — 176 с.

Додаток 1

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ

Розділи	Обладнання, інструменти та витратні матеріали на навчальний рік (для 15 дітей)	Кількість (шт.)
А	<i>Обладнання та технічні засоби для навчання</i>	
1	Столи та стільці дитячі	15
2	Шафа для іграшок	2
3	Лава дитяча	1
4	Комп'ютер	1
5	Принтер	1
6	Музична техніка: програвач компакт-дисків	1
7	Набір музичних записів	1
8	М'ячі дитячі, хула-хупи та палиці гімнастичні	15
9	Покриття на підлогу	1
10	Килимок гімнастичний	15
Б	<i>Дидактичні матеріали</i>	
	Таблиці, магнітні дошки, книги, плакати, пакет слайдів	
В	<i>Витратні матеріали</i>	
1	Пачка паперу А4 для принтера	2
2	Пачка кольорового паперу	1
3	Набір для творчості: кора, листя, насіння рослин	15
4	Набір для ліплення: глина, пластилін, спеціальне тісто	15
5	Набір для малювання: фарби, олівці, воскова крейда	15
6	Набір для малювання: папір різних форматів і кольорів, картон	15

7	Набір для сюжетних ігор: дитячі іграшки	8
---	---	---

Додаток 2

ДІАГНОСТИКА ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Тестові завдання

1. Адекватна реакція на різноманітні явища навколишньої дійсності (вправи «Що було б, якби...», «Добре чи погано»).
2. Диференціація й адекватна інтерпретація емоційних станів інших людей (вправи «Що переживає герой?», «Відгадай емоцію»).
3. Широта діапазону емоцій, які розуміє та переживає дитина; інтенсивність і глибина переживання; здатність сказати про емоційний стан, термінологічна оснащеність мовлення (вправа «Продовж речення»).
4. Адекватний прояв емоційного стану в комунікативній сфері (вправа «Компліменти», «Що було б, якби...»).

ДІАГНОСТИКА СХИЛЬНОСТІ ДИТИНИ ДО СПІЛКУВАННЯ

Ознаки схильності до спілкування:

- бажання спілкуватися з іншими, вступати в контакт з оточенням;
- знання норм і правил спілкування;
- вміння організувати спілкування.

Що треба визначити:

- як дитина ставиться до себе;
- що для неї має значення в спілкуванні з іншими людьми;
- яким вона бачить своє родинне оточення.

Як тестувати:

- обрати час, коли дитина в доброму настрої;
- проводити тестування у вигляді гри (дитина не повинна думати, що її оцінюють і перевіряють);
- не казати дитині, що вона неправильно щось зробила, відповіла або намалювала.

ПРОГРЕСИВНА СИСТЕМА ЦІНІСНИХ СТАВЛЕНЬ

У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

за «Національною програмою виховання»

Ціннісне ставлення до суспільства та держави:

- здатність дитини усвідомлювати себе як члена сім'ї, а також певної соціальної групи;
- здатність дитини усвідомлювати себе як учня, а також жителя міста чи села;
- любов до рідного дому, рідної мови, традицій тощо.

У перспективі: ціннісне ставлення до школи, родини, рідного краю.

Ціннісне ставлення до людей:

- емоційні прояви чуйності, доброзичливості, чесності, правдивості, працелюбності;
- бажання допомагати іншим;
- елементарні вміння та навички, аби підтримувати міжособистісну злагоду, запобігати виникненню конфліктів або мирно їх розв'язувати;
- орієнтація на дорослого як морального арбітра.

У перспективі: ввічливість, тактовність, уміння співпрацювати з оточенням, здатність протистояти проявам несправедливості, жорстокості.

Ціннісне ставлення до себе:

- елементарне розуміння здорового способу життя (корисні звички, особиста гігієна, правильна постава, загартування, фізична активність тощо);
- розвиток свого внутрішнього життя, здатність концентрувати на ньому свою увагу;
- гармонізація процесів адаптації та первинної соціалізації.

У перспективі: елементарні форми відповідальної поведінки та комунікативні навички.

Ціннісне ставлення до природи:

- врахування суперечливого прагматичного бажання дошкільників привласнити об'єкти природи та водночас сприймати їх за суб'єкти з власним внутрішнім світом;
- усвідомлення цінності природи в житті людини;
- активна участь у практичних природоохоронних заходах.

У перспективі: усвідомлення цінності природи, критичне ставлення до порушень споживацько-утилітарного ставлення до природи.

Ціннісне ставлення до праці:

- елементарні навички самообслуговування, а також ручної та художньої праці;
- елементарні уявлення про різні види праці та якості особистості, необхідні сучасному працівникові;
- елементарні вміння ставити мету та планувати свої дії;
- вміння радіти результатам індивідуальної роботи та співпраці з іншими.

У перспективі: вміння діяти самостійно та цілеспрямовано, долати труднощі на шляху до мети; розуміння, що навчання — це серйозна робота, яка потребує працелюбності (базової якості особистості).

Ціннісне ставлення до мистецтва:

- інтерес до різних видів мистецтва;
- елементарні мистецькі знання (терміни, поняття);
- вміння диференціювати мистецькі твори за їх характером;
- вміння передавати свої життєві враження художніми образами.

У перспективі: відкритість до сприйняття художніх творів, емоційна мобільність, готовність з насолодою виконувати творчі мистецькі завдання.

Додаток 5

КВАЛІМЕТРІЯ УСПІШНОСТІ ДИТИНИ

(оцінювання якості процесу та результатів освіти)

Загальні педагогічні показники (індикатори) результатів освіти

- Досягнення прогнозу, зробленого педагогами (як експертами) про розвиток дитини на найближчий час.
- Зміни поведінки дитини в екстремальних ситуаціях, які зазвичай виникають у її житті.

- Зміни поведінки дитини в діагностичних ситуаціях, які спеціально продумані й організовані педагогами.

- Досягнення дитини в модулях освіти за шкалою критеріїв, які розроблені в навчальному закладі.

Психологічні показники

результатів освіти (т. зв. наскрізних), у своїй сукупності придатних для оцінювання будь-яких дій і вчинків дитини

- Дитина знає, як треба... (інтелектуальний показник).
- Дитина здатна реалізувати... (вольовий показник).
- Дитина бажає реалізувати... (емоційний показник).

Засоби виявлення показників можуть бути як стандартні, так і авторські (перевірені на об'єктивність).

Кваліметрія (шкала оцінки результатів та якості освіти) завжди ексклюзивна, спеціально розроблена або адаптована для можливостей конкретної програми й умов освіти.

Послідовність розробки кваліметричної шкали:

- визначити номенклатуру рівнів результату освіти (найвищий, середній, припустимий, низький тощо);
- визначити набір показників якості для кожного рівня результату освіти;
- скласти послідовний опис рівнів;
- за необхідності визначити кількісну оцінку рівнів (у балах).

АНКЕТА ЗНАЙОМСТВА або ОЧІКУВАНЬ
для батьків, які віддають свою дитину в гурток

Шановні батьки!

Ваші відповіді допоможуть керівникові гуртка «Весела карусель» краще зрозуміти особливості та бажання вашої дитини. Це допоможе створити сприятливі умови для її розвитку, адаптації та перебування в гуртку.

ПІБ дитини _____

Як ви звертаєтеся до дитини, які ласкаві форми її імені вживаєте? _____

Дата народження _____ Домашня адреса _____

ПІБ батька _____

Рік народження _____ Освіта, спеціальність _____

ПІБ матері _____

Рік народження _____ Освіта, спеціальність _____

Хто ще проживає в родині? _____

Чи є в сім'ї інші діти? Якого віку? Які відносини дитини з ними? _____

Чи була патологія вагітності, пологів? _____

Чи часто дитина хворіє? Які тяжкі захворювання та травми були в дитини? _____

Які улюблені види ігор і занять удома? _____

Які іграшки любить? Хто їх прибирає? _____

Чим найбільше цікавиться дитина? _____

Який гурток дитина вже відвідує або який хоче відвідувати? _____

Які режимні обов'язки дитині виконати найважче? (вмивання, сніданок, обід, вечеря, вкладання спати, інші допишіть) _____

Чи відчуває дитина страх і чого саме боїться? _____

Чи достатньо часу ви спілкуєтеся з дитиною? Скільки саме? _____

ВИЯВЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЕМОЦІЙНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДИТИНИ

Шановні батьки! Охарактеризуйте сон, апетит та емоційний стан вашої дитини

№ з/п	Запитання про дитину	Підкресліть обрану відповідь		
1а	Як засинає?	Швидко	Повільно	Каверзує, плаче тощо
1б	Як спить?	Спокійно	Роздратовано	У сльозах
1в	Як прокидається?	Спокійно	Роздратовано	У сльозах
2	Як їсть?	Охоче	Швидко	З допомогою дорослих
3	Прояви страху	Не виявляє	Плаче	Кличе дорослих
4	Співчуття близьким	Завжди	Вміє	Не вміє
5	Емоції у грі	Жаліє ляльку	Співчуває	Карає
6	Відстоює себе перед іншими	Перед братами/сестрами	Перед батьками	Перед однолітками
7	Як відстоює власні інтереси?	Знаходить аргументи	Вмовляє	Вимагає, каверзує, плаче

ВЗАЄМОДІЯ ПЕДАГОГА З БАТЬКАМИ

Ефективне впровадження базової програми «Я у Світі» потребує оновлення стратегії й тактики взаємодії педагогів з батьками.

Сьогодні вкрай важливо узгодити позиції й очікування педагогів і батьків, принаймні за основними напрямками.

Завдання співпраці:

- налагодити *партнерські* відносини (право на *активну* та *конструктивну* позицію);
- стимулювати *інтерес* батьків до змін у сучасному змісті дошкільної освіти;
- інформувати батьків про *нетрадиційні методи* роботи з дітьми;
- визначити *спільні та специфічні функції* сім'ї й закладу;
- сприяти розвитку *рефлексії* (здібності дивитися на ситуацію *очима* іншої людини);
- вдосконалювати вміння бути *об'єктивними*, поводитися *справедливо* (а не суб'єктивно);
- створити атмосферу *спільності інтересів* педагогів і батьків;
- актуалізувати *педагогічний потенціал родини*, збагачувати *виховні вміння* батьків.

Зміст співпраці:

- роз'яснювати необхідність формувати *компетентність дошкільника*;
- ознайомити зі *сферами життєдіяльності* (родина, природа тощо);
- ознайомити з *лініями розвитку дошкільника*;
- ознайомити з методами та прийомами формування різних форм активності;

- надати інформацію про *базові якості особистості*, показники їх сформованості;
- актуалізація: створити в сім'ї життєвий простір (можливість побути на самоті, спокійний темп розмови, особисте місце тощо);
- розкрити важливі ролі матері та батька у вихованні хлопчика й дівчинки (допомога в ситуаціях з «незручними питаннями»);
- зменшити кількість схематичних оцінок («добре» чи «погано», «правильно» чи «неправильно»);
- просвіта з основ *філософії життя*, мистецтва та науки (краса, довіра, Творець тощо);
- *інтеграція* в дитяче товариство, *приспосовування* до соціальних вимог і *конструктивний вплив* на них;
- сприяти намаганням бути *самостійним*, висловлювати особисту думку, робити власний вибір, приймати рішення та нести відповідальність за його наслідки;
- формувати *віру* батьків у можливості дитини;
- психологізація просвіти батьків (особистісний підхід);
- переорієнтація батьків з дорослої на дитячу модель буття (інтерес до дитячих видів діяльності, *оптимістичне світовідчуття*);
- роз'яснювати батькам *самоцінне* значення дошкільного дитинства, *змістити акценти*: З підготовки дитини до школи, раннього залучення до гуртків і секцій, роботи з комп'ютером, вивчення іноземних мов НА розвиток її *життєдіяльності*, особистісної зрілості як запоруки успіху.

Умови оптимізації співпраці:

- не рецепти, а спільне розв'язання реальних і життєво важливих проблем;
- атмосфера довіри, діалог, етика партнерства, толерантність, компроміс;
- опитувальні форми звернень, стимуляційні висловлювання;

- організація консультативної кімнати для батьків (з доступною літературою).

Додаток 9

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ БАТЬКІВ

1. Дмитриева В. Г. Академия раннего развития. Методика Мари Монтессори, или Помоги мне это сделать самому / В. Г. Дмитриева. — М.: АСТ, СПб.: Сова, 2006. — 96 с. — (Серия «Маленькие гении»).
2. Марінушкіна О. Є. Корекційні програми на допомогу практичному психологу ДНЗ / О. Є. Марінушкіна, Ю. О. Замазій. — Харків: Основа, 2008. — 204 с.
3. Психолог дошкілля. Всеукраїнська газета для психологів, вихователів / За сприяння Національної академії педагогічних наук України. — 2011. — № 1.
4. Розвивальні та корекційні заняття психолога / Упоряд. Т. Гончаренко. — К.: Шкільний світ, 2005. — 120 с.
5. Чуб Н. В. Довідник для батьків дошкільників. Психологія дитини від А до Я / Н. В. Чуб. — Харків: Веста, 2007. — 160 с.
6. Шукшина С. Є. Я і моє тіло. Посібник для занять з дітьми з практичними завданнями та іграми / С. Є. Шукшина. — М.: Шкільна Преса, 2004. — 48 с.